

INTERVIEW DICK ZANDEE

EEN ANDER Vliegtuig DAN DE JSF MAAKT NEDERLAND NIET ONVEILIGER

VOLGENS VERSCHILLENDE POLITIEKE PARTIJEN IS DEFENSIE NOG NIET UITBEZUINIGD. DE BEDRAGEN VARIËREN VAN EEN HALF MILJARD BIJ D66 TOT BIJNA ANDERHALF MILJARD BIJ DE SP. IN SEPTEMBER IS HET AAN DE KIEZER, MAAR VERDERE BEZUINIGINGEN LIGGEN VOOR DE HAND. IS ER RUIMTE OP HET GEBIED VAN MATERIEEL? DRIE VRAGEN AAN DICK ZANDEE, ONDERZOEKER BIJ CLINGENDAEL EN VOORMALIG HOOFD PLANNING EN BELEID BIJ HET EUROPEES DEFENSIE AGENTSCHAP.

Kan Defensie bezuinigen op materieel?

"We moeten ons goed realiseren dat nog maar 15 procent van het Nederlandse defensiebudget wordt besteed aan investeringen. Deze zijn nu eenmaal het eerste slachtoffer bij bezuinigingen. De andere twee hoofdonderdelen - personeel en exploitatie - zijn minder flexibel op korte termijn. Nieuwe bezuinigingen leiden onvermijdelijk tot verdere ingrepen op de aanschaf van materieel, die toch al onder zeer zware druk staat. Door aankoop met andere landen te bundelen kan Nederland een lagere stuksprijs bedingen. Dat veronderstelt wel dat Nederland met die landen vroegtijdig de plannen, maar vooral ook de behoeften, afstemt. Het laatste is vaak een probleem gebleken bij internationale projecten, omdat alle landen hun eigen wensen hebben. Daardoor hebben we 24 versies van de zogenaamd gestandaardiseerde NH-90 helikopter, met dito toename van kosten en productietijd. Dit moet echt afgelopen zijn. Wanneer landen hetzelfde materieel aanschaffen, maakt dat ook grote besparingen mogelijk in opleidingen, training, onderhoud en logistiek. De voordelen zijn zichtbaar in de unieke en vergaande Belgisch-Nederlandse marinesamenwerking. Het succes van die samenwerking komt, doordat het materieel 100 procent gelijk is - en dat is precies waar het in Europa aan ontbreekt."

Wat zijn de opties?

"Omdat Europese landen nauwer samen moeten werken, denk ik dat Nederland bij aanschaf ook meer moet aansluiten bij partners in Europa. De krijgsmachten in Europa raken dan beter op elkaar afgestemd en het dient ook de werkgelegenheid en behoud van technologische kennis. Airbus heeft aangetoond dat Europese samenwerking in de luchtvaartsector succesvol kan zijn. Het vliegtuigconcern is op wereldschaal de concurrent voor Boeing in de civiele luchtvaart. Waarom dit niet herhalen op militair gebied? De Airbus 400M - helaas

in allianties werd in de academische literatuur altijd bepaald door de relatieve hoogte van de militaire uitgaven per Bruto Nationaal Product (BNP) te berekenen. Wie het - overigens niet verplichte - gemiddelde niet haalt, heeft wat uit te leggen. In relatie tot de militaire grootmacht, de VS, zijn alle NAVO-bondgenoten zelfs *free riders*. Deze methode bevredigt echter niet. Griekenland geeft als percentage van het BNP veel meer uit aan defensie dan Nederland (2% versus 1,4% in 2010), maar kan dit nagenoeg alleen gebruiken voor de verdediging van het eigen territorium tegen aartsvijand Turkije. Of Nederland het predikaat *free rider* opgeplakt kan krijgen, hangt er veel meer vanaf of de middelen die voor defensie zijn vrijgemaakt bijdragen aan het collectieve goed dat gedefinieerd kan worden als 'veiligheid voor Nederland en zijn Europese bondgenoten'.

Dat in financiële termen de bijdrage van Nederland aan dit collectieve goed sinds 2010 relatief sneller afneemt dan die van zijn belangrijkste bondgenoten het VK, Duitsland en Frankrijk is duidelijk als de bezuinigingscijfers van deze landen naast elkaar worden gezet. Zover nu bekend, bezuinigt Nederland in 2015 ruim 12%, Duitsland 6,5%, het VK -8%, Frankrijk -8% en gaan de defensiebudgetten in Zweden en Polen zelfs omhoog.

Nederland scoort ook ondermaats ten opzichte het gemiddelde van 1,6% van het BNP dat de EU-landen in 2010 aan defensie besteedden. Nederland zat hieronder met 1,4%, maar gaat na de huidige bezuinigingsronde richting de 1% en daarmee naar de onderste regionen. Tot ongeveer 2010 hoorde Nederland bij de landen die weliswaar geen hoog defensiebudget hadden, maar die toch een zeer effectieve en gewaardeerde krijgsmacht op de been konden brengen. De *'tooth to tail'* ratio (operationele troepen versus overhead), de uitzendbaarheid van een krijgsmacht en het budget per soldaat zijn goede indicatoren voor de bruikbaarheid van een krijgsmacht, wat een beter beeld geeft dan de hoogte van het defensiebudget. Nederland scoorde hier altijd goed op. Maar als de bezuinigingstrend op defensie doorzet, zal de Nederlandse krijgsmacht verder krimpen en daarmee zal de overhead (*tail*) relatief duurder worden ten opzichte van de krijgsmachtdelen met operationele taken en zal de uitzendbaarheid en de kwaliteit die Nederland kan leveren, afnemen.

Defensie: Nederland scoort ondermaats met 1,4% van het BNP.

Hoewel intensief samenwerken met krijgsmachten van andere landen de effecten van deze besparingen op het collectieve goed zal kunnen verzachten, is er een grens aan hoeveel inzetcapaciteit behouden kan >

niet aangeschaft door Nederland – is een uitstekend transporttoestel. Bij de aanschaf van nieuwe tankervliegtuigen moet Den Haag niet opnieuw kiezen voor een eigen oplossing, maar overgaan tot aanschaf of medegebruik van het A330 tankertoezel. Het Verenigd Koninkrijk en straks Frankrijk vliegen met dit toestel. De volgende generatie marineschepen moet Nederland samen met andere Europese maritieme naties bouwen. Alleen bij schaalvergroting hebben Europese marinewerven een toekomst."

Nederland moet geen enkel besluit meer nemen over afstoting materieel zonder internationale afstemming.

"Voorts moet Nederland geen enkel besluit over afstoting van materieel meer nemen zonder internationale afstemming. De gevolgen van de afschaffing van de Leopard 2 tank zijn ernstig. De Nederlandse landmacht mist nu de capaciteit om aan klassieke landoperaties in het hoogste deel van het geweldsspectrum deel te nemen. Het is best mogelijk dat Duitse tanks samen optreden met Nederlandse pantserinfanterie, maar het is een noodoplossing. Ik zie veel liever taakspecialisatie op gebieden als transport, verbindingen, logistiek en andere ondersteuning."

Wat moet Nederland doen met het JSF-project?

"Het nieuwe kabinet staat voor de keuze: stoppen of doorgaan. Stoppen betekent verlies van investeringen ter waarde van een klein miljard euro plus verlies van toekomstige werkgelegenheid. Wel wint men tijd. De keuze voor de JSF betekent wel dat Nederland straks minder squadrons heeft. Volgens de meest recente cijfers is de aanschafprijs van de geplande 85 JSF's zo'n 7,5 miljard euro in totaal of ruim 88 miljoen euro per toestel. Door de bezuinigingen van het kabinet-Rutte resteert nu nog 4,5 miljard euro. Daarvoor koop je nog 56 toestellen. Wanneer de prijs van de JSF oploopt naar 100 miljoen euro per stuk - wat zeker mogelijk is - dan kan Nederland nog maar 45 toestellen aanschaffen. In beide gevallen is dat te weinig om de huidige vier squadrons (4x15 = 60 toestellen plus reserve) in stand te houden."

"Het alternatief is een goedkoper Europees toestel aanschaffen. Vele Europese landen vliegen met de Eurofighter, Rafale of Gripen. Mijn indruk is niet dat de veiligheid van die landen minder is gegarandeerd dan die van Nederland. De kernvraag zou moeten zijn: wat moet Nederland in de lucht kunnen, niet wat is het beste toestel ter wereld. Als die vraag in de Tweede Kamer was gesteld, dan was er wellicht een andere beslissing genomen. Na de verkiezingen krijgen de partijen een herkansing."

